

Witold Wołodkiewicz

Czy prawo rzymskie przestało istnieć? [6]

Palestra 36/9-10(417-418), 44-46

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZY PRAWO RZYMSKIE PRZESTAŁO ISTNIEĆ?

Redaguje: Witold Wołodkiewicz

(6)

Bogactwo myśli teoretycznej prawa rzymskiego i jej wpływ na współczesną kulturę prawną przejawia się głównie w dziedzinie prawa prywatnego. Pomimo, że rzymskie prawo karne nie wpłynęło w takim stopniu na kształtowanie się współczesnych koncepcji prawnych, można jednak znaleźć w jego źródłach wiele stwierdzeń, z którymi i dziś muszą się spotkać twórcy i praktycy prawa karnego.

Podstawowym rozróżnieniem rzymskiej odpowiedzialności karnej był podział czynów niedozwolonych (*maleficia*) na przestępstwa (zbrodnie) prawa publicznego (*crimina*) oraz przestępstwa prawa prywatnego (*delicta*). Pierwsze naruszały interes zbiorowości, a ich sankcją była kara publiczna, orzekana po przeprowadzeniu postępowania karnego (różnie przeprowadzanego w poszczególnych okresach historii Rzymu). Kara ta mogła prowadzić do całkowitej eliminacji przestępcy z rzymskiej społeczności obywatelskiej (kara śmierci, wygnanie, utrata wolności) lub powodować dolegliwości majątkowe (konfiskata majątku, grzywna) względnie cielesne. Przestępstwa prawa prywatnego naruszały interes jednostkowy, a ich sankcją było powstanie zobowiązań (*obligatio ex delicto*) dochodzonego w drodze procesu

prywatno-prawnego, z którym wyrok opiewał na karę pieniężną płaconą na rzecz poszkodowanego.

Jednym z deliktów, było wyrządzenie szkody majątkowej. Odpowiedzialność za ten delikt regulowała *lex Aquilia*, uchwalona w początku III wieku przed n.e. Przy interpretacji tej właśnie ustawy wykształciły się podstawowe zasady odpowiedzialności opartej na winie i na związku przyczynowym. Stała się ona również wzorem dla unormowania współczesnej odpowiedzialności cywilnej za czyny niedozwolone.

Rekonstruowanie ogólnych zasad rzymskiej odpowiedzialności karnej jest niezmiernie trudne. Wynika to, tak ze specyficznego rozwoju rzymskiego prawa karnego, związanego z przemianami postępowania sądowego, jak i z typowo kazuistycznego rozumowania rzymskich jurystów. Można jednak na podstawie tych źródeł odnaleźć wiele zasad ogólnych dotyczących odpowiedzialności za przestępstwa.

***

„*Poena non irrogatur, nisi quae quaque lege vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est*„ - „Kara nie może być wymierzana jeśli nie jest przewidziana przez ustawę, lub inne prawo, dla

danego przestępstwa”.
(Ulpianus - D.50, 16, 131, 1)

*

„*Crimen contrahitur si et voluntas nocendi intercedet*” - „Zbrodnia może być popełniona tylko wtedy gdy występuje zamiar uszkodzenia”.

(Konst. ces. Karakalli z r. 216 - C. 9, 16, 1)

*

„*Peccata suos teneant auctores*” - „Za przestępstwa odpowiadają [tylko] ich sprawcy”.

(Konst. ces. Arkadiusza i Honoriusza z r. 399 - C. 9, 47, 22)

*

„*In maleficiis voluntas spectatur, non existus*” - „W [karaniu] przestępstw należy brać pod uwagę intencję [sprawcy] a nie skutek”.

(Callistratus - D. 48, 8, 14)

*

„*Vim vi repellere licere Cassius scribit idque ius natura comparatur*” - „Cassius pisze, że można siłą odeprzeć siłą - jest to prawo ustanowione przez [samą] naturę”.

(Ulpianus - D. 43, 16, 1, 27)

*

„*Senatus censuit, ne quis ob idem crimen pluribus legibus reus fieret* - Senat postanowił, że nikt nie może być oskarżony o to samo przestępstwo na podstawie kilku ustaw”.

(Paulus - D. 48, 2, 14)

*

„*Ibi sit poena, ubi et noxia est*” - „Tam powinna być kara, gdzie [zostało popełnione] przestępstwo”.

(Konst. ces. Arkadiusza i Honoriusza z r. 399 - C. 9, 47, 22)

*

„*Poena est noxae vindicta, fraus et ipsa noxa dicitur et quasi poenae quaedam praeparatio*,” - „Kara jest uwolnieniem od przestępstwa, nieuczciwość i samo przestępstwo jest jakby przygotowaniem kary”.

(Ulpianus - D. 50, 16, 131, pr.)

*

„*Omnis poena non ad delictum pertinet, quam ad exemplum* - „wszelką karę stosuje się nie tylko dla ukarania przestępstwa lecz i dla przykładu”.

(Quintilianus, Declamationes, 274)

*

„*Dolus omnimodo puniatur*” - Zły zamiar powinien być zawsze karany”

(Neratius D. 44, 4, 11, 1)

*

„*Lata culpa est nimia negligentia, id est non intellegere quod omnes intellegunt*” - „Wina ciężka jest poważnym zaniedbaniem, to znaczy niepojmowaniem tego, co wszyscy [powinni] pojmować”.

(Ulpianus - D. 50, 213, 3)

*

„*Lata culpa plane dolo comparabitur*” - „Wina ciężka jest całkiem zrównana ze złym zamiarem”.

(Ulpianus - D. 11, 6, 1, 1)

*

„*In lege Aquilia et levissima culpa venit*” - „W ustawie Akwiliańskiej bierze się pod uwagę również i najmniejszy [stopień] winy”.

(Ulpianus - D. 9, 2, 44)

*

„*Delicta parentum [filiis] non nocent*” - „Przestępstwa [popełnione] przez rodziców nie powinny szkodzić [ich dzieciom]”.

(Konstytucja ces. Konstancyjna z r. 326 - C. 6, 7, 2, pr.)

*

„*Absentem in criminalibus damnari non debere divus Traianus rescripsit*” - „Cesarz Trajan postanowił w swym reskrypcie, że w sprawach kryminalnych nie powinno się skazywać nieobecnego”.

(Ulpianus - D. 48, 19, 5, pr.)

*

„*Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*” - „Nikt na

skutek swego przestępstwa nie może polepszać swej sytuacji”.

(Ulpianus - D. 50, 17, 134)

*

„*Divus Traianus rescripsit: satis enim esse impunitum reliqui facinus nocentis quam innocentem damnari*” - „Cesarz Trajan postanowił w swym reskrypcie, iż lepiej pozostawić przestępcę nieukaranego, niż skazać niewinnego”.

(Ulpianus - D. 48, 19, 5, pr.)